

Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
(Central University)

B-4 Qutub Institutional Area, New Delhi- 110016

विशिष्टाचार्य (एम.फिल.)

कार्यक्रम

(स्नातकोत्तर स्तरीय)

Vishithaacharya

(M.Phil.) Programme

(PG Level)

श्रीलालबहादुरशास्त्रीराष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्

(मानितविश्वविद्यालयः)

कुतुबसांस्थानिकक्षेत्रम्, नवदेहली-16

विशिष्टाचार्यपाठ्यक्रमः (प्रथमसत्रम्)

प्रथमपत्रम्

क्र.सं.	विषयसङ्केतः CC-01	पाठ्यविषयः- शोधप्रविधिः	पूर्णाङ्काः	क्रेडिट
			100	06
1.	ईकाई 01	अनुसन्धानस्य स्वरूपं संस्कृतवाङ्मये अनुसन्धानक्षेत्राणि च- 1. अनुसन्धानशब्दस्य विचारः, अनुसन्धानस्य आवश्यकता। 2. संस्कृतवाङ्मये अनुसन्धानशब्दस्य तत्पर्यायशब्दानाम् आलोचना, परिशीलनम्, समीक्षा-विमर्श-इत्यादिपदानां निर्वचनम्। रिसर्च (Research) पदेन सह एतेषां सम्बन्धविवेचनम्। 3. वैदिकलौकिकदर्शनवाङ्मयम् 4. ग्रन्थानां समीक्षात्मकमध्ययनम् 5. पाण्डुग्रन्थसम्पादनं पाठालोचनं च 6. अनुसन्धानस्य नूतनक्षेत्राणि 7. प्रमुख-आचार्याणां परिचयः	16	01
2.	02	अनुसन्धानस्य प्रकाराः 1. विमर्शात्मकमध्ययनम् 2. विश्लेषणात्मकमध्ययनम् 3. तुलनात्मकमध्ययनम् 4. विशिष्टमध्ययनम् 5. अन्तःशास्त्रीयमध्ययनम् 6. सर्वेक्षणम् 7. स्वतन्त्रशोधविषयः 8. पाण्डुग्रन्थसम्पादनम् (सामान्यसंस्करणम्, समीक्षात्मकसंस्करणं वा)।	16	01
3.	03	विषयचयनं संक्षिप्तकानिर्माणं च (क) विषयचयनम् 1. अभिरुचिः 2. योग्यता 3. विषयप्राधान्यम् 4. सामग्रीसमुपलब्धिः (ख) संक्षिप्तकानिर्माणम् 1. शीर्षकस्य स्पष्टत्वम् 2. अनुसन्धेयत्वम् 3. शोधप्रबन्धरूपरेखा 4. मातृकाधारितशोधप्रबन्धस्य प्रस्तावे मूलबिन्दवः	16	01
4.	04	सामग्रीसंकलनम्, तत्स्रोतांसि, तत्पद्धतयश्च 1. प्राथमिकस्रोतांसि- मूलग्रन्थाः, व्याख्याः, टीकाः, भाष्यं, विकृतिः, पद्धतिः। 2. आनुषङ्गिकस्रोतांसि- साहित्येतिहासः, ग्रन्थसूची, शोधपत्र-पत्रिकाः, लेखाश्च।	16	01

3/4/18

3/4/18

03/04/18

		3. आधुनिकोपकरणानि- अन्तर्जालम्, जालस्थानानि, ई-शोधपत्रिकाः, ई-कोशाः 4. विषयविशेषज्ञैः सह सम्पर्कः- मौखिकस्रोतांसि, व्याख्यानानि च। 5. ग्रन्थालयः, ग्रन्थालयप्राप्यप्रयोजनानि, सामग्र्यन्वेषणप्रकारश्च। सामग्रीसंकलनपद्धतयः- साक्षात्कारपद्धतिः, सूचीनिर्माणपद्धतिः, प्रश्नावलिपद्धतिः इत्यादयः।		
5.	05	शोधप्रबन्धनिर्माणम्, मूलसिद्धान्ताः, शोधप्रबन्धपद्धतिश्च 1. शोधप्रबन्धस्वरूपम्-उद्देश्यम्, निर्माणक्रमः, भाषा, लेखनरीतिः 2. सन्दर्भग्रन्थसूची निर्माणप्रक्रिया 3. कोशग्रन्थानां परिचयः भेदाश्च 4. शोधप्रबन्धे श्लोकानुक्रमणिका, पदानुक्रमणिका, अनुशीलित-ग्रन्थानुक्रमणिकाश्च। 5. परिशिष्टम् 6. टिप्पणीनिर्माणक्रमः 7. उद्धरणनियमाः	16	01
6.	06	1. आन्तरिकपरीक्षणम् / प्रदत्तनियतकार्यम् अंकाः 05 2. शास्त्रसम्बद्धसंगोष्ठी / शास्त्रपरिचर्या अंकाः 05 3. शिक्षणस्रोतसामग्र्याः चयनं प्रबन्धनञ्च अंकाः 05 4. उपस्थितिः (75%=01अंकाः, 76%-80%=02अंकौ, 81%-85%=03अंकाः, 86%-90%=04अंकाः, 91%तः अधिकम्=05अंकाः,) अंकाः 05	20	01

सन्दर्भग्रन्थाः- (References)

1. आचार्य सत्यनारायण, संस्कृतशोधप्रविधिः, पुरी, 2004.
2. डॉ. नगेन्द्र, अनुसन्धानस्य प्रविधिप्रक्रिया, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नवदेहली,
3. त्रिपाठी, भागीरथप्रसादः, अनुसन्धानपद्धतिः, सम्पूर्णानन्दग्रन्थमाला, 8, वाराणसी, 1969.
4. त्रिपाठी, रुद्रदेव, अन्वेषणाविशेषाङ्कः, श्री लालबहादुरशास्त्रीकेन्द्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, नवदेहली, 1976
5. डॉ. कृष्णलाल, संस्कृत शोध-वैदिक अध्ययन, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली,
6. Dash, K C, Elements of Research Methodology in Sanskrit, Chowkhamba Orientalia, Delhi, 1992
7. Murthy, Srimannarayana M, Methodology in Ideological Research, Bhartiya Vidya Prakashan, Varanasi, 1991.
8. Kothari, C R, Research Methodology: Methods and Techniques, Wiley Co, Ltds., New Delhi, 1985.
9. Kumar, Ranjit, Research Methodology: A Step by Step Guide for Beginners, 2nd edn. Person Education, Singar, 2005.
10. प्रो० रमेश कुमार पाण्डेयः, शोधविद्याविज्ञानम्, श्री लालबहादुरशास्त्री राष्ट्रिय संस्कृतविद्यापीठम्, नवदेहली।

विशिष्टाचार्यपाठ्यक्रमः

(द्वितीयसत्रम्)

प्रथमपत्रम्

क्र.सं.	विषयसङ्केतः CC-05	पाण्डुलिपिविज्ञानम्	पूर्णाङ्काः	क्रेडिट
1.	ईकाई 01	1. भारतवर्षे लेखनकलायाः उद्भवः विकासश्च। 2. पाण्डुलिपिविज्ञानस्य स्वरूपं तस्याङ्गानि च (क) पाण्डुग्रन्थाः- पाण्डुलिपिग्रन्थानां वैविध्यम्। (ख) तालपत्रम्, तालपत्रस्य लेखनोपयोगित्वम्, प्रसिद्धमातृकाग्रन्थालयेषु विद्यमानाः विशिष्टतालपत्रग्रन्थाः। (ग) भूर्जपत्रम्, प्राचीनता, विशिष्टभूर्जपत्रमातृकाः, प्रसिद्धसंस्कृतकाव्येषु भूर्जपत्रस्योल्लेखः। (घ) कर्गदपत्राणि-कर्गदपत्रस्य प्राचीनत्वम्, लोहपत्राणि, काष्ठफलकम्, शिलाफलकम् इत्यादीनि। (ङ) मातृकानां स्वरूपम् आकृतिश्च	100 16	06 01
2.	02	पाण्डुलिपिसंग्रहणस्येतिहासः, ग्रन्थसूचीनिर्माणम्, पाण्डुग्रन्थालयाश्च- (क) मातृकासंग्रहणस्येतिहासः तत्र विदुषां संस्थानानाञ्च योगदानम्। (ख) प्रसिद्धमातृकाग्रन्थालयानां परिचयः। (ग) सूचीनिर्माणस्येतिहासः तत्र नानाविदुषां योगदानम्। (घ) पत्रात्मकसूची (Card Catalogue) (ङ) विवरणात्मक-ग्रन्थसूची (Descriptive Catalogue) (च) ग्रन्थसूचीनां सूची (Catalogues Catalogorum) (CC) (छ) नवीनां ग्रन्थसूचीनां सूची (New Catalogues Catalogorum) N.C.C. (ज) त्रिविधमातृकागाराणां ग्रन्थसूचयः। (झ) राष्ट्रियपाण्डुलिपिमिशन-उद्देश्यं कार्यपद्धतिश्च। (ञ) मातृकासम्बद्धाः पत्रिकाः।	16	01
3.	03	पाण्डुलिपि-संरक्षणम्- (क) पाण्डुलिपिग्रन्थानां संरक्षणम्, संरक्षणस्य आवश्यकता। (ख) पाण्डुग्रन्थविनाशने कारणानि। (ग) संरक्षणोपायाः (Fumigation) (घ) सुस्थिरीकरणम् (Repair of Manuscripts) तैललेपनादिकम्। (ङ) पाण्डुलिपिसंरक्षणे प्रसिद्धाः प्राचीनश्लोकाः।	16	01

सहायक कुलपति (अकादमिक)
Assistant Registrar (Academic)
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
बी-४, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र, नई दिल्ली-110013
B-4, Qutub Institutional Area, New Delhi-110013

3/4/18

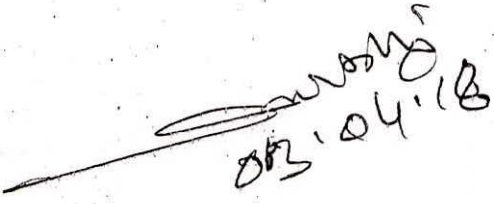
3/4/18

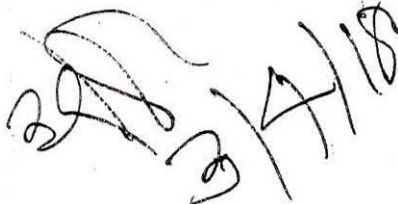
03.04.18

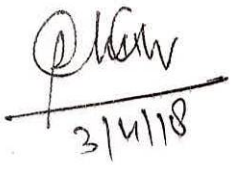
4.	04	<p>पुरालिपिपरिचयः</p> <p>1. लिपीनामितिहासः अध्यासश्च- (क) ब्राह्मीलिपिः। (ख) शारदालिपिः। (ग) प्राचीनदेवनागरीलिपिः (घ) नेवारीलिपिः। (ङ) ग्रन्थलिपिः।</p> <p>2. लिप्यन्तरणम्-</p> <p>(क) देवनागरीतः रोमनलिप्याम्। (ख) रोमनलिपितः देवनागर्याम्।</p>	16	01
5.	05	<p>पाण्डुलिपिसम्बद्धानि पारिभाषिकपदानि हस्त- प्रतिकृतिषु दोषकारणानि दोषपरिहारोपायाश्च-</p> <p>(क) समीक्षात्मकसंस्करणेषु उपयुज्यमानाः पारिभाषिकशब्दाः Urtext, Colophon, Marginalia, Siglum: Stemma Codicum, Archetype; Exemplar, Codex, Copy, Bi-Lingual codices: Variant reading; Revisions; Critical Recensions; Dittography, Haplography etc. (See S.M. Katre's book, Indian Textual Criticism for a full list) and sutra, karika, bhasya, tika, pancika, nibandhavyakhya, vrtti, churni, avachurni, avachuri.</p> <p>(ख) हस्तप्रतिकृतिषु चाक्षुषदोषाः, अक्षरलोपः, अक्षरभ्रान्तिः स्वरचिह्नानां लोपः, अक्षराणां स्थानव्यत्ययः, वर्णप्रक्षेपः, सदृशाक्षरलोपः, पुनरावृत्तिः, अक्षराणां पदानां वा वियोजनम्, योजनम्।</p> <p>(ग) पाठभ्रान्तयः तत्परिहारोपायाश्च। (घ) दोषसंशोधनम्</p>	16	01
6.	06	<p>1. आन्तरिकपरीक्षणम् / प्रदत्तनियतकार्यम् अंकाः 05</p> <p>2. शास्त्रसम्बद्धसंगोष्ठी / शास्त्रपरिचर्या अंकाः 05</p> <p>3. शिक्षणस्रोतसामग्र्याः चयनं प्रबन्धनञ्च अंकाः 05</p> <p>4. रूपस्थितिः (75%=01अंकाः, 76%-80%=02अंकौ, 81%-85%=03अंकाः, 86%-90%=04अंकाः, 91%तः अधिकम्=05अंकाः,) अंकाः 05</p>	20	01

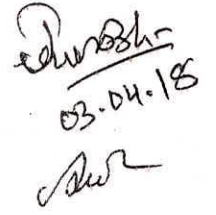
सन्दर्भग्रन्थाः- (References)

1. ओझा, गौरी शंकर, हीराचन्द्र, प्राचीनभारतीय लिपिमाला मुंशीराम मनाहर लाल, 1993
2. तिव्कू श्री नाथ, शारदालिपिदीपिका, नई दिल्ली, 1983
3. भट्ट, ल.न., भारतीयग्रन्थसम्पादनशास्त्रप्रवेशिनी, राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति, 2002
4. मूले, गुणाकर, भारतीय लिपियों की कहानी, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली, 2004
5. राही, ईश्वरचन्द्र, लेखनकला (2 खण्ड), लखनऊ, 1983
6. शर्मा, रामगोपाल, पाण्डुलिपि सम्पादन कला, प्रभात प्रकाशन दिल्ली, 1979
7. सत्येन्द्र, पाण्डुलिपि विज्ञान, राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, जयपुर, 1989
8. सरकार, दिनेशचन्द्र, भारतीय पुरालिपि विद्या, दिल्ली, 1996
9. अभिराज राजेन्द्र मिश्र, शोधप्रविधि एवं पाण्डुलिपि विज्ञान अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद
10. भारतीयग्रन्थसम्पादनशास्त्रप्रवेशिनी, राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति, 2002
11. सं नृसिंहदेवशास्त्री, वृत्तरत्नाकरः, मेहरचन्द्र लछमनदास, नई दिल्ली, 1993
12. शर्मा, रामगोपाल, पाण्डुलिपि सम्पादन कला, प्रभात प्रकाशन, दिल्ली, 1979
13. Basu, Ratan et al. Aspects of Manuscriptology, The Asiatic Society, Kolkata, 2005.
14. Bharathi H L N, An Introduction to Indian Textual Criticism and Modern Book Publishing, CIIL Mysore, 1988.
15. Murthy, Shivganesha R S, Introduction Manuscriptology, Sharada Publishing House, New Delhi, 1996.
16. Thaker, P Jayant, Manuscriptology and Text Criticism, Oriental Institute Baroda, 2002.
17. Rao M N, The Book Publishing Manual, Allied Publishers, New Delhi, 1974.

03.04.18

3/4/18

3/4/18

03.04.18

सहायक कुलसचिव (शैक्षणिक)
Assistant Registrar (Academic)
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
बी-४, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र, नई दिल्ली-110013
B-4, Qutub Institutional Area, New Delhi-110016

M.Phil. I Semester

S. No. 3 Code: CC-03 (Compulsory Paper: Computer Science)

Credit: 05+01=06

Max Marks: 80+20=100

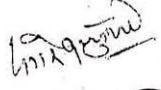

S. No.	Contents	Marks	Credit
1	Computer Fundamentals: Hardware and Software, Input Devices, Output Devices, Central Processing Unit, Types of Memories, Storage Devices Computer Software, Types of Software, Computer Languages, Operating System, Types of Operating System, Uses of Operating System, Introduction to Windows Operating System.	15	1
2	Introduction to Number System: Decimal, Binary, Octal, Hexadecimal Number systems. Number representation and Conversion. Addition and Subtraction of Binary Numbers. Data Transfer units and calculations.	20	1
3	Ms Office: Introduction to Ms Word. Introduction to Ms PowerPoint. Introduction to Ms Excel.	15	1
4	Practical Work*: Based on Units 1 and 3	30	2
5	Internal Assessment	20	1
Total:		80+20=100	5+1=6

*Practical Examination may be conducted by Internal Examiners.

Recommended Readings:

1. Computer Fundamentals: 6th Edition, Pradeep K. Sinha, Preeti Sinha, BPB Publications.
2. Computer Fundamentals: Anita Goel, Pearson Education.
3. Introduction to Computer Science: 2nd Edition, ITL Education Solutions Limited, Pearson Education.
4. Computer Fundamentals: B. Ram, PHI.
5. Fundamentals of Computers: V. Rajaraman, PHI.

सहायक कुलसचिव (शैक्षणिक)
Assistant Registrar (Academic)
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय
Shri Lal Bahadur Shastri National Sanskrit University
बी-४, कुतुब सांस्थानिक क्षेत्र, नई दिल्ली-110013
B-4, Qutub Institutional Area, New Delhi-110016

27/3/18

03-04-18